

поліції в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2017. 20 с.

3. Клипа О.П. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту працівників Національної поліції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2021. 22 с.

4. Марусевич Д.О. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту поліцейських: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ / Національна академія внутрішніх справ України, 2021. 236 с.

5. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII (редакція на 11.07.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#top>.

6. Про внесення змін до статті 94 Закону України «Про Національну поліцію щодо осучаснення розміру грошового забезпечення поліцейських: проект Закону України №6506-1, зареєстрований у Верховній Раді України 06.01.2022 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=7356.

7. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 9 квітня 1992 року №2262-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 399.

8. Про запобігання економічній катастрофі та створення умов для економічного зростання: Закон України від 17 березня 2014р. №1166-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1166-18#n425>.

9. Рішення Конституційного Суду України від 20 грудня 2016 року № 7-рп/2016. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-16. \(lfnf pdthytyyz 10.02/2022\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-16. (lfnf pdthytyyz 10.02/2022)).

Ірина КОРОСТАШОВА

доцент кафедри правоохоронної діяльності та кримінально-правових дисциплін Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро, Україна), кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ПРОБЛЕМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ «ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА» ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ

Сьогодні у всьому світі принцип «верховенства права» є одним із основних стандартів у взаємодії публічної влади та людини й нерозривно пов'язаний із поняттями «демократія» та «права людини».

Варто зауважити, що принцип «верховенства права» не є чимось новим для юридичної науки, теорії конституціоналізму та діяльності публічної влади, оскільки на доктринальному рівні концепція «верховенства права» («the rule of law») у сучасному розумінні була сформульована ще наприкінці XIX ст. англійським лібералом, правником-конституціоналістом, професором А. Дайсі, який більше ста двадцяти років тому визначив низку складових елементів «верховенства права», серед яких: «законність..., юридична визначеність... та рівність усіх перед законом...» [1, с. 185,193].

А. Дайсі вважав, що дискреційні повноваження влади призводять до свавілля, й тому їх заперечував, а верховенство права (а саме така його складова,

як «юридична визначеність») має бути противагою дискреційних повноважень влади й не допускати з її боку свавілля. Зазначене обумовило певне несприйняття категорії «юридична визначеність» протягом тривалого часу, оскільки цей елемент «верховенства права» розумівся, як заперечення втручання влади у суспільне життя чи життя індивіда. У результаті його концепція «верховенства права» довгий час сприймалася, як надзвичайно спірна [2, с. 34–35].

Сьогодні на міжнародному рівні визнано, що принцип «верховенства права» складається із низки елементів, кількість та зміст яких змінюється в часі та просторі, що свідчить про комплексність цього важливого принципу та гнучкість його змісту.

До матеріальних (субстантивних) елементів принципу «верховенства права» Венеційською комісією віднесено: «а. Законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес уведення в дію приписів права; б. Юридична визначеність; с. Заборона свавілля; d. Доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; е. Дотримання прав людини; f. Заборона дискримінації й рівність перед законом» [3, с. 177]. Тлумачення ж змісту і значення складових цього міжнародного стандарту діяльності публічної влади здебільшого є прерогативою Європейського суду з прав людини.

Відповідно до ч.1 ст.8 Конституції України: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права» [4]. Реалізація державою правоохоронної функції передбачає створення судової системи та системи правоохоронних органів, що мають забезпечити ефективне виконання правоохоронної функції держави, а їх організація та діяльність має здійснюватися відповідно до принципу верховенства права [5, с. 48].

Варто зазначити, що саме правоохоронні органи, й зокрема органи правопорядку [5, с. 51], наділені найбільш широкими повноваженнями з обмеження прав і свобод громадян у визначених законодавством випадках. Необхідність забезпечення додержання принципу «верховенства права» правоохоронними органами, обумовили потребу у визначенні стандартів їх діяльності і зокрема принципу «верховенства права» безпосередньо в спеціальних законах, що регулюють діяльність цих органів.

Тому принцип «верховенства права» декларується не тільки в Основному законі держави, а також за останні роки з'явився у нормах низки спеціальних законів, що регулюють діяльність правоохоронних органів України, як із розкриттям його змісту цього принципу, так і без такого. Наприклад, «верховенство права» визначено законодавцем однією із засад діяльності: прокуратури (п.1 ч.1 ст.3 ЗУ «Про прокуратуру»); Національного антикорупційного бюро України (п.1 ч.1.ст.3 ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України») та Бюро економічної безпеки України (п.1 ч.1.ст.3 ЗУ «Про бюро економічної безпеки України») тощо, хоча у вищевказаних законах зміст цього принципу не розкривається.

Крім того, варто сказати, що у низці нормативно-правових актів, зокрема у: Кримінальному процесуальному кодексі України; ЗУ «Про Національну поліцію»; ЗУ «Про Державне бюро розслідувань», законодавець визначив зміст «принципу «верховенства», водночас звузивши його. Крім того, в ряді випадків законодавець вказує на необхідність врахування практики Європейського суду з прав людини (далі–ЄСПЛ), який у своїх рішеннях тлумачить зміст складових елементів вказаного принципу. Наприклад, згідно ст.6 ЗУ «Про Національну поліцію»: «Поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ч.1). Принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ч.2)» [6]. Однак з огляду на відсутність, як у поліції, так і в інших правоохоронних органах підрозділів (фахівців), до обов'язків яких входило б проведення системної роботи з узагальнення практики ЄСПЛ (бо така робота по суті не є притаманною правоохоронним органам і зокрема органам правопорядку). Відсутність же у вільному доступі системних узагальнень практики ЄСПЛ, проведених іншими органами (для ознайомлення з нею правоохоронців), свідчать про відсутність дієвого механізму реалізації вищевказаних норм законодавства. Зазначене вказує на те, що такі норми продовжують залишатися декларативними.

Отже, конкретизація законодавцем у спеціальних законах основних засад діяльності вищевказаних правоохоронних органів передовсім обумовлена тим, що серед органів публічної влади, правоохоронні органи й, зокрема органи правопорядку, наділені державою широкими повноваженнями, що безпосередньо пов'язані з обмеженням прав і свобод людини у випадках передбачених законодавством. Водночас діяльність правоохоронних органів та їх працівників досить часто не відповідає принципу «верховенства права». Зазначене обумовлено низкою чинників, серед яких, як об'єктивні, так і суб'єктивні, а саме: комплексність принципу «верховенства права» та гнучкість змісту його складових елементів, що визначені на міжнародному рівні, і в той же час – обмеженість визначення змісту вказаного принципу в національному законодавстві. Зазначене досить часто є причиною незнання та\ або нерозуміння змісту принципу «верховенства права» представниками публічної влади, і зокрема працівниками правоохоронних органів, а також несприйняття цього принципу в тому числі, навіть серед правників різних правничих професій. Як наслідок, цього найважливішого стандарту діяльності демократичної держави, що має забезпечити реалізацію і беззаперечне додержання прав людини, досить часто не додержуються публічні службовці, серед яких як правоохоронці, так і судді. Зазначене не сприяє довірі суспільства до публічної влади і зокрема до органів правопорядку.

Тому, в контексті реалізації принципу «верховенства права» відповідно до

Конституції України для встановлення стандартів діяльності правоохоронних органів, зокрема органів правопорядку, важливим є чітке визначення у національному законодавстві поняття та основних елементів принципу «верховенства права», а також їх змісту з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. Зазначене буде мати велике значення для його розуміння, сприйняття та відповідно реалізації, а також сприятиме підвищенню ефективності внутрішнього (відомчого) та зовнішнього (позавідомчого) контролю (в тому числі судового) за діяльністю правоохоронних органів.

1. A. V. Dicey. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. London: MACMILLAN AND CO., LIMITED NEW YORK: THE MACMILLAN COMPANY, 1897. 480p.

2. Коросташова І.М. Режим надзвичайного стану під час пандемії: механізм правового регулювання, як гарантія забезпечення дотримання принципу верховенства права. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*, 6/ 2020, С. С.31–40. DOI:<https://doi.org/10.32886/instzak.2020.06.04>

3. Венеційська Комісія. Доповідь № 512/2009 «Верховенство права», схвалена на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 р.). *Право України*, 2011. № 10. С. 168–184.

4. Конституція України: Конституція, Закон України від 28.06.1996 р. № **254к/96-ВР**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Коросташова І.М. Судові та правоохоронні органи України (питання класифікації). *Правова позиція* 2021 №3 (32). С.47-52. ISSN 2521-6473. DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2021-3.9>

6. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Юрій КРАМАРЕНКО

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

ЗМАГАЛЬНІСТЬ У СУДОЧИНСТВІ: СПОСІБ ОБ'ЄКТИВНОГО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ ТА ОБСТАВИН ЧИ ГРА НА СПРИТНІСТЬ

Процесуальне законодавство, незалежно від форми судочинства, передбачає такий принцип, як змагальність сторін. Він тісно пов'язаний із принципом верховенства права, оскільки спрямований на справедливість судового розгляду [1]. Але, незважаючи на позитивну й зрозумілу мету запровадження таких принципів, правозастосовна реальність залежить від багатьох факторів, що не завжди охоплюються питаннями права. Показовим з цього приводу є зазначення у мотивувальній частині рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 наступного: «Одним з проявів верховенства права є те, що право не